रोजगाराचे भविष्य स्वयंचलीत जगात मानवी सन्मान

डॉ.राजेश गोमाजी वालोदे
सहयोगी प्राध्यापक एम. बी. पटेल
कॉलेज साकोली जि. भंडारा

प्रस्तावना :

भारत हा कृषी प्रधान देश असून तो विविध विभागात विभागला आहे. त्यात अनेक राज्य असून प्रत्येक राज्यात मोठ्या प्रमाणात लघु व कुटीर उद्योग चालत असतात. त्यातुनच मोठ्या प्रमाणात उद्याजकता निर्माण होत आहे. आज आधुनिक तंत्रज्ञानाचे युग आहे व त्यात नवीननवीन तंत्रज्ञानाचा वापर हा उद्योगात केला जातो. उद्योगाच्या मार्गातूनच रोजगार उपलब्ध होत असतो. आज चे युग हे स्वयंचलीत जग आहे त्यात स्वयंचलीत जगात मानवाला रोजगाराद्वारे सन्मान प्राप्त करावयाचे आहे.

२१ वे शतक हे तंत्रज्ञानाच्या क्रांतीचे शतक आहे. आजचे युग हे तांत्रिक व नवनिर्मीतीचे युग आहे अशावेळी मानवी श्रमाचे मूल्य व सन्मान रोजगाराचे माध्यमातून टिकून राहील हा एक प्रश्न आहे.

शिक्षण, आरोग्य, शेती, बांधकाम, लघुउद्योग, कुटीरउद्योग, हस्तव्यवसाय दुय्यम उद्योगज्यात पशुपालन, दुग्धपालन, मत्स्थव्यवसाय व इतर उद्यागाद्वारे रोजगाराचा समावेश केला जातो शेतीच्याद्वारे आज अनेक दुय्यम उद्योग घेतले जातात व त्याद्वारे मोठ्या प्रमाणात ग्रामीण भागात रोजगार उपलब्ध घेत असतो. तसेच शहरी भागात उद्योगधंद्याच्या मार्फत रोजगार घेत असतो.

Keaword : रोजगार, तंत्रज्ञान, उद्योग, शिक्षणप्रगती

- रोजगाराचे बदलते स्वरूप व विनस, सद्यावत परिस्थिती स्वंयचलनामुळे रोजगाराचे भविष्यापुढे कविधचे प्रश्न निर्माण झालेले आहेत.कारण रोजगार व नोकरीची जुनी परथत संपृष्ठात येते आजच्या आधुनिक युगात नवीन तंत्रज्ञान, आय.टी. क्षेत्रात प्रगतीडेव सायन्स, सायबर सुरक्षा, तआपमेंटेनन्स

सारखी क्षेत्रेउद्‌यास आली आहेत यासाठी स्कील कौशल्य, प्र शक्षण, रिमुलींग (पुनकौशल्य प्राप्त करणे) यासाठी मोठे आव्हान शेवक्यापुढे आहेत.

उद्देशव उपयोग:

१) नवनवीन क्षेत्राचा उदय :उद्‌योगात नवनवीन क्षेत्राचा उदय होत आहे, त्यामुळे जुन्या परंपरांगत व्यवसाय व रोजगार करण्याऱ्याची गरज राहिली नाही. त्यांना स्किल कौशल्य प्राप्त करून देवून प्र शक्षणाची गरज निर्माण झालेली आहे. त्यामुळे त्यातून रोजगाराच्या अनेक संधी उपलब्ध होतील यातशंका नाही.

तंत्रज्ञानातील नवनवीन शोधामुळे संदेश वहन, साठवण व व्यवहार सहज व सुलथतेनेकरणे शक्य झाले आहे. इतर उद्‌योगापेक्षा माहिती तंत्रज्ञान उद्‌योग व्यवसायातील उलाढाल सतत वाढत आहे. त्यामुळे आजच्या स्वयंचलीत जगात मानवी सन्मान सारखा वाढतच आहे.

२) आज स्वयंचलीत जगात माहितीत त्रज्ञानामुळे प्रमुख क्षेत्र म्हणचे हार्डवेअर व सॉफ्टवेअर आहे. व वध उद्‌योग संस्था व्यवसाय यामध्ये मोठ्या प्रमाणात याचा वापर होत आहे. त्यामुळे रोजगार नि र्मती वाढत आहे. परंतु गुनार रोजगार प्रथा वरहोत आहे.

३) आज माहिती तंत्रज्ञाना मुळे रोजगार वाढत आहे. ड.टी.पी. तसेच ऑनलाईन सेवा व्यवसायासाठी तसेच इतर सर्वकार्यासाठी उपलब्ध आहेत. त्यामुळे रोजगार व स्वंयरोजगारात वाढ झालेली आहे.

४) रोजगारामध्ये कुशल व प्र शक्षीत उमेदवार प्राप्त व्हावा यासाठी वेगवेगडे सॉफ्टवेअर तयार केले जात आहेत. त्यात ट्रेनिंग सुपरवाहजर, ट्रेनिंग मॅनेजर, रिसोर्स पर्यंत ट्रेनिंग एक्झीकेटीव्हयासारखी मानवी सन्मानाची पदेयुवकांना खुणावत आहेत. व युवक ते हस्तगत करत आहेत.

५) स्वयंचलीत जगात मानवी युवकांना रोजगार प्राप्त व्हावा व त्यात त्यांना प्रा वण्यता यावी यासाठी आज चा युवक ते ज्ञान अद्‌यावत घेण्यास सज्ज आहे. आज आमचा भारत देश हा युवकांचा देश व आधुनिक प्रगतीकडे वकसीत वाटचाल करणारा देश म्हणून पाहिला जातो. व आमचा उद्देश हाच आहे की, रोजगार

क्षेत्रात आमुलाग्र बदल घडवून त्यात रोजगार निर्मीती नवीन तंत्रज्ञानाद्वारे घडली जावी. त्यासाठी भारत सरकार कार्यक्षम आहे व Start Up सारख्या योजना राबवीतआहे.

६) कौशल्यात वाढ :कौशल्य व बुद्धीचा वकास होत आहे त्यासाठी कार्यरत कर्मचाऱ्याचा क्षमता वाढवण्यावर व त्यांना AI साधनाशी जुडवून घेण्यसाठी बजेट खर्च करतआहे. कारण आज यंत्र काय करू शडतात. पणती मानवी संवदेना नैतिकता सधनुभूती आ ण सर्जनशीलता (Creativity) यांची जागा घेवु शकत नाही.

७) स्वयंचलीत जगात मानवी सन्मान :आजच्या स्वंयचलीत जगात मानवी सन्मान टिक वण्यासाठी तरूण उद्योगांनी पावली जिज्ञासा व जिद्द कायम ठेवली पाहिजे. UBI (युनीव्र्सलबे सडइन्कम) सारख्या योजनांसाठी वापरला जावा. जेनेकरून बेरोजगारीचे प्रमाण मोठ्या प्रमाणात कमी होईल स्वयंचलीत जग (Automated world) हि कल्पना आजच्या २१ व्या शतकातील तड वास्तव बनली आहे. तंत्रज्ञानाचा प्रगती मुळे मानवी हस्तक्षेप कमी होऊ न यंत्रे व संगणक प्रणाली स्वत:हून कामे करीत आहेत.

आज स्वयंचलीत जगात माहिती व तंत्रज्ञानाद्वारे व वध रोजगार नि र्मती उपलब्ध होत आहे. ग्रामीण स्तरावरील लोकांपर्यंत रोजगार संधीचे वतरण होत आहे. आजचा ग्रामीण युवक सु शक्षीत व ज्ञान घेत आहे. त्यामुळे मोठ्या प्रमाणात सामाजिक व आ र्थक व सांस्कृतिक परिस्थीत बदल होत आहे.

आज ई – कॉमर्स, ई – मॉडेटिंग, इ, ग्रीकल्चर, ई-हाम्स, ई-गर्व्हनन्स, यात मोठ्या प्रमाणात तंत्रज्ञानाचा मानवयाचा वापर करीत आहे. त्यामुळे मानव नवीन नवीन आव्हानांना समोर जात आहे. त्यामुळे भ वष्यात मोठ्या प्रमाणात रोजगार प्राप्त होतआहे व घेत राहिल.

संशोधन पध्दती :-

हे गुणात्मक संशोधन ‘आर्टि फ शयल इंटे लजन्स (AI) आ ण ‘ऑटोमेशन’ (स्वयंचलन) मुळे जगातील रोजगाराचे स्वरूप वश्लेषणात्मक अध्ययन प्रदान करते. AI मुळे संगणक आता माणसा प्रमाणे वचार करू शकतात. माहिती संकनतंत्रामध्ये मुलाखती, सर्वेक्षण आ ण दस्तएवज वश्लेषण यांचा समावेश होतो. हा

अध्ययन 'आर्टि फ शयल इंटे लजन्स' (AI) आ ण 'ऑटोमेशन' (स्वयंचलन) अंमलबजावणीसाठी अंतर्दृष्टी प्रदान करतो.

स्वयंच लत जगाची वै शष्टे :

- ❖ डजिटल पेमेंट्स :रोख रक्कमे ऐवजी UPI आ ण नेटबँ कंगद्वारे व्यवहार करणे आहे.
- ❖ स्वयंच लत कार :टेस्ला सारख्या कंपन्यांनी ड्रायव्हर शवाय चालणाऱ्या गाड्या वक सत केल्या आहेत.
- ❖ ड्रोन :मालाची ड लव्हरी करण्यासाठी आ ण शेतीमध्ये फवारणी करण्यासाठी स्वयंच लत ड्रोनचा वापर वाढत आहे.

स्वयंच लत जगात मानवी सन्माना चे फायदे :

१) वेळेची बचत :-स्वयंच लत जगात आधुनिक तंत्रज्ञानाचा वापर होत असल्यामुळे कामे जलद गतीने होतात. त्यामुळे वेळेची बचत होते.

२) अचुकता व परिपुर्णता :- स्वयंच लत जगात तंत्रज्ञानाचा वापरामुळे मानवी चुकांची शक्यता कमी असते त्यामुळे कार्य परिपुर्ण रित्या होत असते.

३) सुरक्षा कवच :-यामध्ये अत्यंत धोकादाय ठिकाणी (उदाहरणात : खाणी कंवा उवजड कारखाने) या ठिकाणी मानसा ऐवजी यंत्राद्वारे कार्य होते. त्यामुळे कार्य पुर्णपणे अचुक होते.

स्वयंचलीत जगात मानवी सन्मान

१) मानवी सन्मान आ ण तंत्रज्ञान : २०२५ मध्येय शस्वीकार्यस्थळेतीच आहेत जी AI चा स्वीकार करताना मानवी मुल्यांशी तडजोड करत नाहीत. तांत्रिक बदलांदरम्यान कर्मचाऱ्यांचा वश्वास टिकवून ठेवण्यासाठी पारदर्शक संवाद अत्यंत आवश्यक ठरत आहे.

२) भावनिक बुध्दिमत्ता :परिचारिका, शक्षक, समुपदेशक यां सारख्या क्षेत्रांत मानवी स्पर्श आ ण भावनेची गरज असते. तिथे यंत्रे माणसाची जागा घेऊ शकत नाहीत.

३) सर्जनशील ते चा सन्मान : यंत्रे केवळ दिलेल्या सूचनांचे पालन करतात. मानवी बुध्दिमत्तेची कल्पकता आ ण नवनि र्मती ही नेहमीच श्रेष्ठ राहिल.

निष्कर्ष :

स्वयचलीत जगात देखील रोजगाराचे भ वष्य हे उज्वल आहे. व रोजगार मोठ्या प्रमाणात देशात व व वध क्षेत्रात उपलब्ध होईल.

स्वयंच लत जग हे मानवी प्रगतीचे लक्षण आहे. जर आपण या तंत्रज्ञानाचा वापर जबाबदारीने आ ण योग्य कौशल्याने केला, तर हे जग अ धक सुखकर आ ण प्रगत होईल. भ वष्यात माणसाला केवळ शारीरिक श्रमा पेक्षा 'बौ द्धक कौशल्यांवर' जास्त लक्ष द्यावे लागेल. स्वयंचलन हे संकट नसून एक संधी आहे. जर आपण तंत्रज्ञानाचा वापर मानवी कल्याण्यासाठी केला आ ण माणसाला केवळ 'साधन' न मानता 'साध्य' मानले, तरच या स्वयंचलीत जगात मानवी सन्मान टिकून राहील, भ वष्यातील रोजगारात 'यंत्राचे कौशल्य' आ ण 'माणसाचे मूल्य' यांचा योग्य समन्वय साधणे हेच आपल्या पुढील खरे यश असेल.

त्यामुळे स्वयंचलीत जगात मानवाला सन्मान मडेल व त्यांची प्रगती तांत्रिक रित्या होत राहिल.

संदर्भ सूची

1. Digital India Governance Transformation Hardcover – K.S. Nippani & B.K. Murthy
2. https://en.m.wikipedia.org/wiki/rojgaar
3. https://www.careeranna.com/articles/digital-india/
4. https://ierj.in/journal/index.php/ierj/article/view/
5. http://data.conferenceworld.in/
6. www.google.com/ai/information
7. **मिश्र व त.के. व पुरी बि.क. भारतीय अर्थव्यवस्था, प्रकाश – हिमालय पब्लिशींग हाऊस मुंबई आवृत्ती** 242012
8. **दैनिक लोकमत, दैनिक सकाळ, दैनिक लोकसत्ता**